

Critical Studies in Texts and Programs of Human Sciences,
Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS)
Quarterly Journal, Vol. 23, No. 1, Spring 2023, 343-363
Doi: 10.30465/CRTLS.2022.38691.2397

A Critical Review on the Book **" *Theories and Schools of Finance and Accounting* "**

Karim Esgandari* , Ahmad Fathi Abdollahi**

Lotfollah Taghizadeh***

Abstract

The purpose of this study is to critically review the book "*Theories and Schools of Finance and Accounting*". In this research, the method of critical philosophical exploration was used to review the book. The tools used included the textbook and academic review worksheets of the Humanities Textbook Review Council. In the preface of this book, the authors introduce it for the benefit of students and the book is introduced as a source by some professors in the master's degree in accounting. On the other hand, in the Supreme Council of the Ministry of Science, among the main topics mentioned for the accounting theory course are empowering students to understand the nature of theory and reasoning methods. The results of qualitative content analysis showed that not much material was provided on these issues and the book is slightly in line with the topics of the Ministry of Science. Also, since accounting and financial theories deal mainly with controversial issues such as interest, profit and ownership, the inadequacy of clear explanations and examples and the very little use of theories of different schools, especially the school of Islam regarding financial and accounting

* Assistant Professor, Department of Public Administration, Payame Noor University (PNU), Tehran, Iran
(Corresponding Author), skandarik@pnu.ac.ir

** Instructor, Department of Accounting, Payame Noor University (PNU), Tehran, Iran,
ahmadsave@yahoo.com

*** Instructor, Department of Islamic Ethics, Payame Noor University (PNU), Tehran, Iran,
lt0379@yahoo.com

Date received: 2022/12/28, Date of acceptance: 2023/04/24

Copyright © 2023, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose.

issues and practical issues are other weaknesses of the book. In general, the book is relatively creative and innovative in terms of collecting and categorizing theories, but it has major weaknesses in terms of application in teaching.

Keywords: Schools, Theorizing, Accounting Theory, Financial Theory.

پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
فصل‌نامه علمی (مقاله علمی - پژوهشی)، سال ۲۳، شماره ۱، بهار ۱۴۰۲، ۳۶۳-۳۴۵

بررسی انتقادی کتاب مکاتب و تئوری‌های مالی و حسابداری

کریم اسکندری*

احمد فتحی عبدالهی**، لطف‌اله تقی‌زاده***

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی انتقادی کتاب مکاتب و تئوری‌های مالی و حسابداری است. در این پژوهش از روش کاوشگری فلسفی انتقادی جهت بررسی کتاب استفاده شد. ابزار مورد استفاده شامل کاربرد نقد کتب درسی و دانشگاهی شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی بود. در پیشگفتار، این کتاب جهت بهره‌مندی دانشجویان معرفی و در مقطع کارشناسی ارشد رشته حسابداری از سوی برخی اساتید به صورت منبع معرفی می‌گردد و در شورای عالی وزارت علوم، از جمله سرفصل‌های اصلی اشاره شده برای درس تئوری حسابداری، توانمندسازی دانشجویان در درک ماهیت تئوری و روش‌های استدلال بیان شده‌اند، نتایج تحلیل محتوای کیفی نشان داد در خصوص این موارد مطالب چندانی ارائه نشده و کتاب انطباق کمی با سرفصل‌های وزارت علوم دارد. همچنین، از آنجایی که تئوری‌های حسابداری و مالی اساساً به موارد بحث برانگیزی چون بهره، سود و مالکیت می‌پردازند، لذا ناکافی بودن تبیین‌ها و مثال‌های روشن و استفاده بسیار کم از نظریه‌های مکاتب مختلف علی‌الخصوص مکتب اسلام در خصوص مسائل مالی و حسابداری و مسائل کاربردی از نقاط ضعف دیگر

* استادیار گروه مدیریت دولتی، دانشگاه پیام‌نور، صندوق پستی ۱۹۳۹۵-۳۶۹۷، تهران، ایران
(نویسنده مسئول)، skandarik@pnu.ac.ir

** مربی گروه حسابداری، دانشگاه پیام‌نور، صندوق پستی ۱۹۳۹۵-۳۶۹۷، تهران، ایران،
ahmadsave@yahoo.com

*** مربی گروه معارف اسلامی، دانشگاه پیام‌نور، صندوق پستی ۱۹۳۹۵-۳۶۹۷، تهران، ایران،
lt0379@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۰۷، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۲/۰۴

اثر می‌باشد. به طور کلی، اثر از جنبه گردآوری و دسته‌بندی تئوری‌ها از خلاقیت و نوآوری نسبی برخوردار بوده ولی به لحاظ بکارگیری در امر آموزش نقاط ضعف عمده‌ای دارد.

کلیدواژه‌ها: مکاتب، تئوری‌پردازی، تئوری مالی، تئوری حسابداری.

۱. مقدمه

هدف اصلی تئوری حسابداری آن است که مبنایی را برای پیش‌بینی و توضیح روش‌ها و رویدادهای حسابداری فراهم نماید (Riahi-Belkaoui, 2004). تئوری تلاش می‌کند روابط را توضیح داده و پدیده‌ها را پیش‌بینی کند (Wolk, Dodd, & Rozycki, 2008). دو مکتب بیان شده پیرامون تئوری حسابداری مبتنی بر دو روش‌شناسی اصلی برای توسعه این تئوری هستند یعنی روش‌شناسی دستوری و اثباتی؛ بنابراین در حالی که مکتب نخست بر اصول حسابداری تمرکز دارد، مکتب دوم می‌کوشد روش حسابداری را ارزیابی نماید (لاریمی، محسنی و ایمانی، ۱۳۹۲). در واقع یک گزاره اثباتی، گزاره‌ای است راجع به اینکه «چه چیزی هست» و دربرگیرنده هیچ نوع تصدیق یا عدم تصدیق نمی‌باشد در حالی که یک گزاره دستوری دربرگیرنده قضاوتی راجع به اینکه یک وضعیت مطلوب است یا خیر می‌باشد و با جملاتی از جمله «چگونه باید باشد» بیان می‌شود (عرب مازار و صفرزاده، ۱۳۸۷).

تئوری دستوری یک تئوری هدف‌گرا است که وضع دنیای واقعی را به شکلی که باید باشد نشان می‌دهد نه به صورتی که هست. این تئوری ماهیتی تجویزی دارد یعنی متفاوت از تئوری‌های اثباتی است که اصول مطلوب را توضیح می‌دهند. تئوری‌های دستوری براساس مفروضات بنیادی و استنتاج از آنها شکل می‌گیرند (Inanga & Schneider, 2005). اما، تحقیقاتی که به نقش اجتماعی حسابداری توجه می‌کنند در حوزه تفسیری و خصوصاً انتقادی قرار می‌گیرند. این طیف مطالعاتی با دیدگاه غالب تحقیقاتی که اشاره شد متفاوت است. مهم‌ترین ویژگی این تحقیقات، شناسایی نیاز برای ایجاد رویه تحقیقاتی است که بیشتر مبتنی بر بافت‌ها و ساختارهای اجتماعی، سیاسی و تاریخی باشد. این مطالعات در واقع یک رابطه متقابل بین جامعه، تاریخ، سازمان، تئوری حسابداری و رویه عمل‌شناسایی کرده و رویه فعلی تحقیقاتی را مورد انتقاد قرار می‌دهند (Chua, 1986). محققان بسیاری خواستار تمرکز بر تأثیرات اجتماعی حسابداری شده‌اند. حسابداری دارای تأثیراتی روی مسائل اجتماعی مثل توزیع ثروت، عدالت اجتماعی، ایدئولوژی سیاسی و آسیب‌های زیست محیطی است؛ محققان خواستار بکارگیری دیدگاه‌های تفسیری و انتقادی به منظور درک اثرات حسابداری بر افراد

جامعه شده‌اند (Baker & Bettner, 1997) به نقل از لاریمی، محسنی و ایمانی، ۱۳۹۲). نتایج تحقیق شعبانی و مهرانی (۱۳۹۸) نیز نشان می‌دهد که تغییر حوزه مطالعات حسابداری از دیدگاه اثباتی به سمت دیدگاهی که ویژگی‌های حسابداری را به عنوان یک پدیده اجتماعی و سیاسی بررسی کند، می‌باشد (شعبانی و مهرانی، ۱۳۹۸).

روش‌ها و شیوه‌های حسابداری مدرن از همان شروع پیدایش که مصادف با اواسط قرن پانزدهم است با ویژگی‌های خاصی همراه بوده که این ویژگی‌های پایه‌ای تا به امروز نیز به حیات خویش ادامه داده‌اند (Litelton, 1928). حسابداری دنیای امروز در خلا رشد نیافته، بلکه محصول قرن‌ها تفکر، عمل، قرارداد، رسم و عادت است و در واقع حسابداری دوطرفه که ریشه در قرن چهاردهم و پانزدهم دارد، مهمترین خاستگاه آن است (Lee, 2013). بسیاری از تاریخ‌شناسان حسابداری معتقدند ما باید حسابداری را در بافت اجتماعی آن و به عنوان ابزار قدرت و سلطه درک نماییم. حسابداری رویه‌ای است که بنیان‌های اجتماعی آن عینی و نظام‌مند است و بنابراین امکان آزمون تجربی هم برای آن فراهم است (Bryer, 2000). از طرفی، به دلیل تأثیرات حیاتی مسائل مطرح در تئوری‌های حسابداری و مالی و اهمیت مباحثی چون مالکیت، بهره، سود و... در زندگی افراد جامعه، اهمیت بررسی و نقد محتواهایی که دربرگیرنده این تئوری‌ها باشند بیش از پیش آشکار گردیده و توجه پژوهشگران را به سمت و سوی تحقیق در این زمینه‌ها جلب کرده است. به طور مثال، از جمله مباحثی که در این رابطه مطرح می‌شود این است که کتاب‌های درسی حسابداری و آموزش حسابداری با تلقین عقلانیت اقتصاد نئوکلاسیک و مخصوصاً پیروی از نفع شخصی در اقتصاد یک نقش ایدئولوژیک بر عهده گرفته‌اند (Gray, Bebbington & McPhail, 1994; Chua, 1986; Collison, 2003; Collison, Ferguson & Stevenson, 2007; Collison & Frankfurter, 2000; Kelly & Pratt, 1994; Puxty, Sikka, & Willmott, 1994). حسابداری از طریق آموزش و آموزش‌دهندگان آن به عنوان عواملی که مشروعیت خود را در سیاست‌های کشور می‌یابند، تا حد زیادی تحت تأثیر فرهنگ سکولار غربی قرار گرفته است. استانداردهاگذاران حسابداری نیز با حمایت از بازار سرمایه همین موضع را اتخاذ کرده‌اند (Mulawarman & Kamayanti, 2018). باید توجه کرد که آموزش حسابداری ارزش‌ها و فرضیات نظام سرمایه‌داری آنگلو-آمریکن را بازتولید و تقویت می‌کند یعنی ایده‌ای که بیان می‌دارد رفاه اجتماعی زمانی بیشینه می‌گردد که افراد در راستای نفع شخصی خود عمل نمایند و در فرایند ایجاد ثروت، سهامداران تنها افرادی هستند که باید منافع آنها بیشینه گردد (Collison, 2003; Collison & Frankfurter, 2000; Ferguson et al., 2005, 2006, 2007, 2008).

از طرفی، به نظر مارکس، عوامل مادی در جامعه مثل اقتصاد و تولید، شیوه افکار و رفتار ما را تعیین می‌کنند. او معتقد بود کار فیلسوفان فقط تفسیر جهان به شیوه‌های گوناگون بوده است اما مهم چگونه تغییر دادن آن است و این در واقع هدف غایی پارادایم انتقادی نیز می‌باشد. مارکس بیان می‌داشت شالوده هر دوره تاریخی ساختار اقتصادی (تولید) آن دوره است. بنا به نظر مارکس، انسان حیوان اجتماعی است با نیازهای مادی و او این نیازها را با ابزار تولید برطرف می‌کند (Singer, 2001 به نقل از شعبانی و مهرانی، ۱۳۹۸).

از نظر مارکس، تولید کالاهایی مثل لباس، رایانه، تلویزیون و محصولات غذایی؛ نوع زندگی سیاسی، اجتماعی و مذهبی هر جامعه‌ای را در تاریخ معین می‌کند. چون نیازهای هر جامعه‌ای متفاوت است مردم در این جوامع به گونه‌ای متفاوت می‌اندیشند. به عبارتی تولید اقتصادی، افکار ما را شکل می‌دهد. به نظر مارکس، ساختار اقتصادی، نگرش هر انسانی را در جامعه زیر سلطه خود دارد (Price, 2008 به نقل از شعبانی و مهرانی، ۱۳۹۸). مارکس به این نتیجه رسید که اربابان فئودال برای تبدیل شدن به یک سرمایه‌دار، فقط نیاز دارند رعایای خود را به کارگران حقوق‌بگیر تبدیل و به جای درآمد سود تولید کنند. به عبارت دیگر، ارباب تنها باید کارگران حقوق‌بگیر استخدام کند و ذهنیت محاسباتی‌اش را تغییر دهد. مارکس خاطر نشان می‌کند که هیچ ارزش مبادله یا هیچ بهبودی وجود نداشته بلکه فقط یک سطح حداقلی برای زندگی است که این هدف و نتیجه استثمار نیروی کار دیگران است. بنابراین، در اینجا روش مناسب حسابداری حساب‌های درآمد و هزینه یا دریافت و پرداخت است و این دقیقاً همان چیزی است که ارباب انگلیسی دریافت کرده است (Bryer, 1993 به نقل از شعبانی و مهرانی، ۱۳۹۸).

تعقیب منافع شخصی که اصل اصلی عقل‌گرایی یا عقلانیت را در حسابداری مرسوم کنونی با حذف دین ایجاد می‌کند، پیامدهای جدی بر جامعه دارد. به عنوان مثال، روش‌های مختلف حسابداری برای ارزیابی پروژه‌ها حول منطق اقتصادی حداکثرسازی ثروت گروه‌های خاص (عمدتاً مالکان)، به جای منافع بالقوه برای کل جامعه، تکامل می‌یابد. به عبارت دیگر، براساس عقل‌گرایی، تنها پروژه‌هایی که بتوانند بیشترین بازدهی را با کمترین ریسک برای شرکت ایجاد کنند پیش‌فرض تصمیمات تجاری خواهند بود، به جای آنکه منافع بالقوه‌ای که آن پروژه‌ها برای جامعه به همراه دارند در نظر گرفته شود. اگرچه برخی استدلال می‌کنند که دنبال کردن هدف حداکثرسازی سود ممکن است منافع بالقوه‌ای را برای جامعه به دنبال داشته باشد، اما در عمل، این امر همیشه اتفاق نمی‌افتد، زیرا در کل، هنگام مواجهه با معاملات،

شرکت‌ها معمولاً گروه قدرتمندتر یا غالب سهامداران را به جای کارکنان یا جامعه ترجیح می‌دهند. ایجاد تعادل بین منافع شخصی و منافع اجتماعی دشوار است، در نتیجه حسابداری به عنوان ابزاری برای عده‌ای محدود و قدرتمندترین گروهها در جهت حداکثرسازی ثروت به هزینه دیگران در جامعه تبدیل می‌شود و این دیدگاهی فردگرایانه و افراطی است؛ درحالی که در اسلام، منافع شخصی در سطح پایین‌تر غریزه طبیعی نهفته در انسان‌ها قرار دارد و آنها از شعور و آگاهی در سطح بالاتری استفاده می‌کنند تا به آنها اجازه دهد در محیط متمدن با هم زندگی کنند تا بدین ترتیب از بقیه قلمرو حیوانات متمایز شوند. به طور خلاصه، اسلام انسان را نه تنها به عنوان انسان اقتصادی بلکه به عنوان انسان اخلاقی و مذهبی به رسمیت می‌شناسد (Haniffa & Hudaib, 2011).

با ارائه قوم‌شناسی حسابداری اسلامی (Islamic accounting anthropology)، امید می‌رود که اسلام مفهوم منفعت شخصی را با رفاه برای جامعه به عنوان مبنای حسابداری جایگزین کرده و ارتقا دهد. در حسابداری، منافع شخصی در نظریه‌های حسابداری مانند تئوری حسابداری اثباتی، تئوری شخصیت و تئوری نمایندگی جای گرفته است و بنابراین حسابداری به ابزاری برای حمایت از جامعه نئولیبرال تبدیل شده است. قوم‌شناسی حسابداری اسلامی به بازتولید آن حسابداری کمک می‌کند که ریشه در خرد و ضرورت محلی و در عین حال با در نظر گرفتن ارزش‌های اسلامی دارد. مفاهیم عملی قوم‌شناسی حسابداری اسلامی نشان می‌دهد که آموزش حسابداری باید به سمت انسان‌شناسی جدا از مفهوم شرق‌گرایی - سکولاریسم باشد. این تغییر را می‌توان با ادغام قوم‌شناسی حسابداری اسلامی در برنامه درسی آموزش حسابداری انجام داد. اصالت یا ارزش حسابداری اسلامی و قوم‌شناسی دو موضوعی هستند که به ندرت به‌طور هم‌زمان مورد بحث قرار می‌گیرند (Mulawarman & Kamayanti, 2018). شیوه‌های حسابداری از منطقه‌ای به منطقه دیگر به دلیل عوامل تاریخی، قانونی، مذهبی و فرهنگی متفاوت است، همانطور که نوآوری‌های علمی مختلف در کشورهای مختلف به دلایل تاریخی و فرهنگی رواج بیشتری دارد (Velayutham, 2014; Said, 2003). اینکه آیا مفروضات زیربنایی حسابداری مرسوم با ارزش‌های اسلامی ناسازگار است و آیا نیاز به اهداف و مفروضات جدید حسابداری است، سوالی است که باید پاسخ داده شود (Velayutham, 2014).

با توجه به چنین مسائلی، نگارش کتاب و انجام پژوهش در زمینه نظریه‌های حسابداری و مالی که بتواند مسائل و تضادهای مطرح در این زمینه‌ها را به شیوه‌ای تحلیلی بیان نماید و راهنمای راستین عمل حسابداری آن هم در جامعه‌ای اسلامی باشد، از جمله دغدغه‌های

جامعه، محافل علمی و حرفه‌ای رشته‌های مالی و حسابداری در عصر حاضر است. همان‌طور که از مطالب فوق آشکار است تجمیع تئوری‌های مختلف حسابداری و مالی که بر ارزش‌ها و فرضیات نظام سرمایه‌داری تأکید می‌نمایند، در یک کتاب تئوری و ارائه وجهه‌ای جامع به این مجموعه، نه امری ممکن است و اگر هم امکان‌پذیر باشد، مطرح شدن صرف آنها نمی‌تواند چندان مفید باشد. بلکه، همان‌طور که اشاره شد به نظر می‌رسد باید حسابداری را در بافت اجتماعی آن و به عنوان ابزار قدرت و سلطه درک نماییم و به مکاتب گوناگون مطرح در این رشته به شکلی تحلیلی - مقایسه‌ای پردازیم. به علاوه، باید به کاربردهای تئوری‌های مطرح در کتاب‌های تئوری با توجه به اقتضات جامعه توجه داشته باشیم. لذا سوال اصلی که در این تحقیق با آن رو به رو می‌شویم این است که آیا کتاب‌های تئوری در زمینه‌های مالی و حسابداری با توجه به نقش و اهمیت آنها در زندگی افراد جامعه، توانسته‌اند نقشه راه درستی برای رویه‌های مورد اعمال ترسیم نمایند. همچنین، سوال اساسی دیگری که مطرح می‌گردد این است که به چه میزان دانشجویان و پژوهشگران توانسته‌اند از این کتاب‌ها روش نظریه‌پردازی و استدلال را فرا بگیرند. بدین منظور، در این پژوهش یکی از کتاب‌های مطرح در حوزه تئوری‌های مالی و حسابداری با نام کتاب مکاتب و تئوری‌های مالی و حسابداری (رهنمای رودپشتی و صالحی، ۱۳۸۹) مورد نقد و بررسی قرار گرفت. با نقد این اثر، که مولفان محترم، هدف از تألیف آن را گردآوری کلیه تئوری‌های اصلی و مهم رشته مالی و حسابداری بیان نموده‌اند، قصد داریم با جلب نظر پژوهشگران و آموزش‌دهندگان تئوری‌های مالی و حسابداری به این نوع موضوعات، زمینه‌ای را برای ارائه محتوای هر چه غنی‌تر و بهتر فراهم سازیم.

۲. نقدی بر کتاب مکاتب و تئوری‌های مالی و حسابداری

۱،۲ معرفی کلی اثر

کتاب مکاتب و تئوری‌های مالی و حسابداری، نوشته فریدون رهنمای رودپشتی و اله‌کرم صالحی یکی از کتاب‌های تئوری رشته حسابداری می‌باشد که در حوزه تئوری‌های مالی و حسابداری مشتمل بر نظریات، فرضیات، مدل‌ها، تکنیک‌ها و ابزارها و در ۱۰ فصل و یک پیش‌گفتار با هدف گسترش و توسعه دانش حسابداری و مالی ارائه شده است. در قسمت پیش‌گفتار کتاب، مولفان اشاره نموده‌اند که این کتاب با هدف گردآوری کلیه تئوری‌های اصلی

و مهم رشته مالی و حسابداری با بهره‌گیری از منابع فارسی، لاتین، مقاله‌های علمی و پژوهشی و جهت بهره‌مندی دانشجویان ارائه شده است و از این اثر به عنوان یک «دائرة المعارف مالی» یاد نموده‌اند. باید خاطر نشان ساخت که به دلیل گستردگی تئوری‌های حسابداری و مالی به‌طور مجزا و نه آن هم به صورت یکجا، ارائه چنین مطالب اغراق‌آمیزی ممکن است تا حدودی برای دانشجویان رشته‌های مالی و حسابداری گمراه‌کننده باشد. مطلب بسیار مهم دیگری که باید به آن اشاره کرد این است که آیا اساساً ارائه یک کتاب تئوری، صرفاً گردآوری تئوری‌های موجود در آن علم است! یا نه هدف از ارائه این دست کتاب‌ها می‌تواند کمک به دانشجویان برای تئوری‌سازی یا به عبارت بهتر نظریه‌پردازی هم باشد.

۲,۲ مروری اجمالی بر کتاب

در بررسی اجمالی نویسندگان محترم در پیشگفتار این اثر، آن را جهت بهره‌مندی دانشجویان معرفی نموده‌اند و کتاب در مقطع کارشناسی ارشد رشته حسابداری از سوی برخی اساتید به‌صورت منبع معرفی می‌گردد و همانطور که می‌دانیم کتاب‌های درسی باید درصد انطباق بسیار بالایی با سرفصل‌های مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری داشته باشند. از طرفی، در مصوبات شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی وزارت علوم، برای نمونه، توانمندسازی دانشجویان در درک ماهیت تئوری و روش‌های استدلال جزو سرفصل‌های اصلی ارائه شده‌اند (وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری، شورای عالی برنامه‌ریزی درسی، ۱۳۹۳). به عبارت بهتر، دانشجویی که فرایند نظریه‌پردازی را نمی‌داند به چه شکل قرار است نظریه‌های موجود را درک نماید. از یک دیدگاه، مناسب است در این نوع کتاب‌ها ابتدا فصلی به نحوه تئوری‌پردازی اختصاص داده شود. البته، باید اشاره کرد تلاش نویسندگان در گردآوری و دسته‌بندی تئوری‌های هم‌سنخ در فصل‌های متعدد اقدام مثبتی می‌باشد و در بررسی اجمالی این کار مثبت به چشم می‌خورد.

۳,۲ نقد شکلی اثر

اندازه کتاب ۲۳ سانتی‌متر در ۱۶,۵ سانتی‌متر است که متناسب با قطع وزیری (۲۴ سانتی‌متر در ۱۷ سانتی‌متر) می‌باشد و معمولاً برای چاپ کتاب‌های درسی از این قطع استفاده می‌شود. فونت

به کار رفته بر روی جلد کتاب فونت «تیترا» می‌باشد و برای متن داخل کتاب فونت «لوتوس» به کار رفته است. جلد کتاب اولین تأثیرگذاری را روی مخاطب دارد و باید یک جریان بصری منسجم برای خواننده از جلد کتاب تا محتوای اصلی و متن پاورقی آن دیده شود، بنابراین بهتر است فونت جلد کتاب از خانواده فونت استفاده شده در متن کتاب باشد.

در ذیل عنوان انگلیسی "Theories and Schools of Finance and Accounting" درج شده در پشت جلد کتاب، ترجمه کلمات «مشمتمل بر نظریات، فرضیات، مدل‌ها، تکنیک‌ها و ابزارها» در داخل پاراتنز ارائه شده که فاقد توجیه بصری و زیبایی است. همچنین، در بخش‌های مختلف کتاب به وضوح مشکلات بصری و طراحی صفحات و جلد مشاهده می‌شود. تصویر روی جلد فاقد کتراست مناسب بوده و کیفیت تصویر نیز پایین است.

صفحه‌بندی کتاب تقریباً فاقد طراحی است و در برخی صفحات قسمت‌های انتهایی صفحات خالی هستند (صفحات ۳۲، ۱۲۰، ۲۹۷) و برخی جداول، اشکال و نمودارها خارج از حاشیه استاندارد قرار دارند (صفحات ۴۰۸، ۴۳۰، ۴۷۶). به لحاظ نگارشی تعداد اشتباهات نسبتاً کم است (صفحه ۱۴۰ واژه «سرمایه ی مالی») و با ویراستاری کامل این موارد نیز رفع می‌گردد. البته موارد بیشتری در خصوص رعایت فاصله‌ها و نیم فاصله‌ها وجود دارند (برای مثال: در صفحه ۲۸، مشخص نموده است:). همچنین، به برخی غلط‌های تایپی و املائی نیز می‌توان اشاره نمود، به طور مثال در پانویس صفحه ۱۲۲ و در عبارت "Parent compan" حرف "y" در انتهای کلمه «شرکت» تایپ نشده است؛ در صفحه ۵۲ عبارت "The prospective investors" به «سرمایه‌گذاران آتی» ترجمه شده است که معادل صحیح آن «سرمایه‌گذاران بالقوه» می‌باشد؛ در صفحه ۶۰۱ عبارت "Foreign demand" به «تقاضای بیگانگان» ترجمه شده که عبارت صحیح آن «تقاضای خارجی» می‌تواند باشد.

۴.۲ ویژگی‌های فنی اثر

بالحاظ نمودن ویژگی‌های طراحی، طرح روی جلد کتاب طرحی نامتناسب با محتوا جلوه می‌نماید. به عبارت بهتر، این طرح بیشتر متناسب با کتاب‌های دوره کارشناسی رشته‌های مالی و حسابداری باشد و جنبه‌های فنی را در ذهن تداعی می‌کند. در صورتی که بالعکس، موضوع و محتوای این کتاب ارائه تئوری‌های مالی و حسابداری است. همچنین، رنگ روی جلد کتاب نیز آبی روشن می‌باشد که به نظر می‌آید انتخاب رنگ‌های تیره‌تر برای کتاب‌هایی با موضوعات تئوری متناسب‌تر باشد.

با توجه به محتوای کتاب، انتخاب قطع وزیری می‌تواند برای چنین کتابی متناسب باشد. به این دلیل که این نوع کتاب‌ها حاوی نمودار و جداول زیادی نیستند و بهتر از سایر قطع‌ها برای این نوع محتواها می‌باشند.

نوع و اندازه قلم با توجه به محتوای کتاب که آموزشی است تا حدودی متناسب می‌باشد. تعداد جداول، نمودارها و اشکال مورد استفاده در کتاب بسیار کم است و این موارد کم هم به شکل بسیار ساده و بی روح ارائه شده‌اند و می‌توانستند بهتر از این ارائه شوند و به زیبایی محتوا کمک نمایند.

در پانویس کردن کلمات متن، ضعف عمده‌ای که مشاهده می‌شود این است که معمولاً برای اینکه معادل پانویس در متن بهتر مشخص گردد، کلمه یا عبارت مدنظر را ایتالیک یا کج می‌نویسند تا این امر موجب سردرگمی و ابهام برای خواننده نگردد. همچنین، در پانویس‌های لاتین مشاهده می‌شود که در برخی از آنها حروف کوچک و بزرگ ابتدای کلمات رعایت نشده است. معمولاً برای اسامی افراد یا کشورها، ابتدای کلمه با حروف بزرگ می‌باشد و برای سایر معادل‌های لاتین حروف کوچک به کار می‌رود.

۵.۲ نقد محتوایی اثر

در این بخش خلاصه‌ای از نقد و تحلیل هر یک از فصول کتاب ارائه شده است. در نقد این فصول از نظرات صاحب‌نظران این رشته بهره گرفته شده و کار ناقد در چارچوب بررسی کتاب‌های متعدد تئوری صورت گرفته است. در این قسمت تلاش شده از اصل استدلال استفاده و انتقادات با توجه به توافق جمعی پیش برده شود. به طوری که از نظرات دو نفر از اساتید دانشگاه که دروس تئوری حسابداری را تدریس می‌نمایند و با کتاب آشنا می‌باشند نیز استفاده گردیده است.

در فصل اول کتاب به تعریف تئوری به شکلی پراکنده پرداخته شده و تعاریف ارائه شده از نظم و ترتیب تاریخی برخوردار نیست، این مسئله در تعاریف مالی و حسابداری در ادامه فصل هم به چشم می‌خورد. در ارائه این نوع مطالب بهتر است نویسندگان محترم به سیر و ترتیب تاریخی تعاریف دقت نمایند زیرا که در مسیر تاریخی تعریف مفاهیم، معمولاً تعاریف کامل‌تر می‌گردند و در نتیجه ذهن خواننده با سیر تکاملی مفهوم و نقاط ضعف و قوت تعاریف قدیم و جدید آشنا تر می‌شود. همچنین، بهتر بود به مقایسه دو مفهوم مدیریت مالی و حسابداری (هر چند در مقدمه) نیز پرداخته می‌شد. در ادامه مطالب (صفحه ۵) و در یک

نمودار و به شکلی کلی و مبهم فرایند تدوین تئوری ارائه شده است و یکی از رئوس مهم این فصل که به طور مفصل باید به آن پرداخته می‌شد در اینجا بیان نشده است. در صفحه ۸ و در ذیل عنوان «تئوری مالی» مطالبی در پاراگراف دوم در خصوص شکاف نظریه و عمل و در پاراگراف‌های بعدی در خصوص انواع مدل، مطرح شده که با عنوان ارائه شده منطبق نیست. پس از ارائه مطالبی در خصوص تئوری حسابداری به تعریف حسابداری پرداخته شده که نشان‌گر این است که نظم و ترتیب درون فصلی رعایت نشده است. به طور کلی، مطالب فصل به شکلی پراکنده بیان شده و نظم خاصی بر رئوس مطالب حاکم نیست. همچنین، در انتهای فصل به خلاصه و جمع‌بندی مطالب پرداخته نشده است و در انتهای فصل پرسشی نیز ارائه نگردیده است.

در فصل دوم به معرفی تئوری‌های حقوق صاحبان سهام پرداخته شده است. این تئوری‌ها شامل تئوری مالکانه، تئوری حقوق مازاد، تئوری وجوه، تئوری شخصیت و سایر تئوری‌های مطرح در این زمینه می‌باشد. در این فصل صرفاً به ارائه این تئوری‌ها پرداخته شده و به تحلیل مقایسه‌ای این تئوری‌ها با یکدیگر کمتر پرداخته شده است. شایسته بود که نویسندگان محترم در انتهای فصل یک جمع‌بندی از انواع تئوری‌های حقوق صاحبان سهام نیز ارائه می‌نمودند. همچنین، بخش مهمی که می‌توانست برای این فصل در نظر گرفته شود بحث به کارگیری این تئوری‌ها در استانداردهای بین‌المللی حسابداری و استانداردهای حسابداری در ایران و به طور کلی کاربرد آنها است. همچنین، از جنبه اسلامی نیز باید به موضوع پرداخته می‌شد و دیدگاه اسلام در خصوص تئوری‌های مالکانه نیز مورد بحث واقع می‌گردید زیرا که یکی از مباحث مهم در مکاتب مختلف اعم از سرمایه‌داری، کمونیسم و اسلام و وجه افتراق آنها به‌واقع همین مبحث مالکیت است و چه جایی بهتر از این فصل که به این مطالب پرداخته شود. با توجه به اینکه اکثر محتواهای حسابداری و همچنین مفاهیم نظری گزارشگری مالی به مفهوم سود حداکثری برای صاحبان سرمایه تأکید دارند و غالباً دیدگاه‌های سرمایه‌داری را ترویج می‌دهند، پرداختن به این نوع موضوعات می‌تواند ارزش افزوده‌ای نسبت به مطالب گذشته ایجاد نماید و آگاهی دانشجویان و پژوهشگران در این زمینه‌ها را افزایش دهد. به واقع مباحث مطرح شده در این فصل تکرار مطالب کتاب‌های قدیمی تئوری حسابداری می‌باشد و ارزش افزوده‌ای مشاهده نمی‌گردد.

در فصل سوم کتاب در خصوص جنجالی‌ترین مفهوم در حسابداری یعنی «سود»، تئوری‌های مرتبط ارائه شده است. در این فصل نیز نظم و ترتیب درونی رعایت نشده و مطالب

منابع قبلی البته در جاهایی هم به شکل ناقص ارائه مجدد شده‌اند. به طور مثال، در مبحث انتهای فصل و در خصوص هموارسازی سود، اشاره مشخصی به مدیریت سود و یا مفاهیمی چون محافظه کاری مشروط و نامشروط و یا مفهوم کیفیت سود و بررسی جریان‌ات نقدی و... نشده است و مطالب در ذیل عنوان هموارسازی سود آورده شده‌اند که باید خاطر نشان ساخت این مفهوم خود ذیل مفهوم مدیریت سود می‌باشد. یا برخی اشتباهات در متن صورت گرفته که نشانگر کم دقتی به مطالب گردآوری شده بوده است، از جمله در صفحه ۱۴۱ مشاهده می‌شود که در توضیح مفهوم شماره ۴ یعنی «نگهداری یا حفظ ظرفیت تولید» توضیحات مفهوم شماره ۳ ارائه گردیده است. به علاوه، سربرگ فصل به اشتباه عنوان فصل دوم را در بر دارد. هم‌چنین، همانطور که بیان شد مفهوم سود از جمله مفاهیم اساسی در علم حسابداری و اقتصاد است و بررسی آن با در نظر گرفتن دیدگاه‌های مختلف مکاتب بشری در خصوص مفهوم سود از جمله دیدگاه مکتب اسلام نیز باید مدنظر قرار بگیرد و در این کتاب به این موضوع توجهی نشده است.

در فصل چهارم کتاب، تئوری‌های ساختار سرمایه مطرح گردیده‌اند. این تئوری‌ها نیز از جمله مهمترین مباحث حسابداری می‌باشند که مربوط به عناصر و اجزای سمت چپ ترازنامه یا صورت وضعیت مالی هستند. مطالب ارائه شده در فصل، در راستای عنوان فصل بوده و به شکل مناسبی ارائه شده است اما در انتهای فصل مبحثی در خصوص «مزایا و منافع گسترش بورس اوراق بهادار» در صفحه ۱۹۸ بیان شده که گنجانیدن این بخش در این فصل متناسب نمی‌باشد.

در فصل پنجم تئوری‌های مربوط به ریسک و بازده مطرح شده‌اند. این تئوری‌ها بیش‌تر مربوط به بازار سرمایه بوده و شامل تئوری پورتفوی، تئوری قیمت‌گذاری آربیتراژ و ... می‌باشد. در این فصل صرفاً تئوری‌های مالی در خصوص ریسک و بازده مطرح شده و به نظریه‌های مطرح در خصوص بازده‌های حسابداری شامل ROE، ROA و... و رابطه این نسبت‌ها با شاخص‌های بازار اشاره نشده است. البته در فصل ششم به طور مثال در صفحه ۳۶۸ اشاره‌ای مختصر به این نسبت‌ها شده است (که البته ارائه آن در فصل ششم هم جای سوال دارد) اما نکته اساسی این است که ارائه مجرد تئوری‌ها و گردآوری آنها در یک محتوا کمکی به پژوهش‌گران در خصوص یافتن سرنخ‌هایی برای پژوهش‌های آتی آنها نمی‌کند. یکی از اساسی‌ترین مواردی که نویسندگان محترم در این کتاب می‌توانستند انجام دهند همین مورد می‌توانست باشد که بتواند نظریات و پژوهش‌های مربوط به رابطه بین شاخص‌های مالی و

حسابداری و تئوری‌ها و بحث‌های مربوط به کیفیت سود و جریان‌ات نقدی را برای پژوهش‌گران تبیین نمایند.

فصل ششم در خصوص تئوری‌های ارزشیابی سهام می‌باشد. ابتدا با نگاهی اجمالی به مطالب فصل و با توجه به اینکه صرفاً مبحث ارزشیابی سهام مطرح نشده، بهتر بود عنوان فصل تئوری‌های ارزشیابی قیمت اوراق بهادار باشد یا با توجه به مطالب متعددی که در فصل بیان شده از جمله ارزش سرقفلی و... می‌توانست تئوری‌های مرتبط با ارزشیابی عنوان بهتری برای این فصل باشد و البته مطالب و تئوری‌های مرتبط نیز عنوان گردد. در ابتدای فصل و ذیل عنوان فصل برخی مفاهیم همچون «تئوری آشوب» مطرح شده که در درون فصل مشاهده نشد، البته این تئوری در فصل دهم ارائه شده است. همچنین، در ارائه برخی مطالب دقت کافی صورت نگرفته و برای مثال در صفحه ۳۶۷ اشاره شده سود تقسیمی توسط هیئت مدیره تعیین می‌شود در صورتی که همانطور که می‌دانیم این سود توسط هیئت مدیره به مجمع عمومی پیشنهاد می‌گردد.

در فصل هفتم به تئوری‌های مربوط به نرخ بهره پرداخته شده است. این فصل را می‌توان از جمله نوآوری‌های کتاب به شمار آورد. اما نکته‌ای که وجود دارد این است که در این فصل نیز همانند بحث‌های مربوط به فصول مربوط به سود و تئوری مالکانه و با توجه به اهمیت بحث بهره و ربا در اسلام، نویسندگان محترم می‌توانستند به این مسئله بپردازند. امروزه بحث تفکیک ربا در حاشیه سود و اساساً ربوی بودن معاملات به دلیل تورم مطرح در جامعه، یکی از اساسی‌ترین بحث‌هایی است که باید از لحاظ نظری به آن پرداخت؛ زیرا که اکثر فعالان بازار در ایران مسلمان بوده و ارائه تئوری‌های مطرح و بحث در خصوص این موارد و ارائه تفسیرهای درست بسیار می‌تواند در آگاهی‌رسانی به افراد موثر باشد.

در فصل هشتم تئوری‌های مرتبط به حاکمیت شرکتی مطرح شده‌اند. ساختار فصل از نظم درونی و متناسبی برخوردار بوده و مطالب ارائه شده در جهت عنوان فصل می‌باشند. در بخش ابتدایی فصل اصول حاکمیت شرکتی از دیدگاه اسلام و در ایران نیز مطرح شده است که به غنای اثر افزوده است و در ادامه به بحث پیرامون تئوری‌های مطرح در این زمینه شامل تئوری نمایندگی، تئوری قرارداد، تئوری ذینفعان و... پرداخته شده است. اما بحث به کارگیری این تئوری‌ها در استانداردهای بین‌المللی حسابداری و استانداردهای حسابداری در ایران و به‌طور کلی کاربرد آنها مسکوت مانده است.

در فصل نهم به تئوری‌های مالی پرداخته شده است. این فصل تقریباً از جامعیت لازم برخوردار بوده و نویسندگان محترم توانسته‌اند به تئوری‌های مهم مالی در این فصل بپردازند. اما کار برجسته‌ای که صورت گرفته در فصل دهم نمود پیدا کرده و آن این است که نویسندگان محترم سایر تئوری‌هایی را که در حوزه مالی و حسابداری کاربرد دارند و در ذیل عنوان سایر فصول کتاب نتوانسته‌اند قرار بگیرند در این فصل ارائه نموده‌اند. این کار باعث نزدیک شدن کتاب به جامعیت لازم در این حوزه گردیده است. اما نکته‌ای که وجود دارد این است که در ارائه این تئوری‌های مهم، به خلاصه نویسی، بهای بیشتری داده شده است و نویسندگان می‌توانستند تبیین‌های بیشتری را ارائه دهند.

۳. ارزیابی نهایی اثر

بررسی ابعاد آموزشی اثر. در سرفصل‌های ارائه شده از سوی وزارت علوم برای مقطع کارشناسی ارشد رشته حسابداری، هدف از ارائه دروس تئوری ۱ و ۲، آشنایی دانشجویان با تاریخ عقاید حسابداری و بسط تئوری‌های حسابداری مالی، شیوه استدلال برای تدوین نظریه‌ها با تأکید بر چارچوب مفهومی گزارشگری مالی و مطالعه و نقد تحقیقات اثباتی در حسابداری بیان شده است (شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی، ۱۳۹۳). همچنین، در مقطع دکترای این رشته نیز آشنایی با انواع تئوری‌ها و شناسایی ابعاد مختلف و سیر تکاملی، مزایا و محدودیت‌ها و تئوری‌های پیشرفته و نوظهور و بررسی چشم‌انداز آتی، از جمله اهداف ارائه شده برای این درس است (شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی، ۱۳۹۴). نویسندگان کتاب سعی نموده‌اند اهداف هر دو مقطع را پوشش دهند؛ اما همانطور که پیشتر نیز اشاره شد، این کتاب بیشتر حالت گردآوری داشته و به ارائه شیوه‌های استدلال و تئوری‌پردازی توجهی ننموده است و در ارائه تئوری‌ها سیر تکاملی آنها نیز به طور کامل رعایت نشده است.

در خصوص میزان استفاده از ابزارهای علمی مانند پرسش، همانطور که اشاره شد، در انتهای فصول این مورد ارائه نشده است. در خصوص استفاده از جداول و نمودارها و اشکال، میزان استفاده از این ابزارها بسیار محدود بوده و نتوانسته است تفهیم مطالب را آسان سازد.

مسئله‌مندی کتاب و پاسخ‌گویی به نیازهای علمی و کاربردی کشور. با توجه به اینکه تئوری‌های حسابداری و مالی یکی از مهمترین و جنجالی‌ترین موضوعات مورد توجه پژوهش‌گران و حتی مردم عادی (با توجه مسائل قابل توجهی چون تورم، بهره، سود و...) در تمام عرصه‌های مالی و حسابداری است، جهت هر چه جذاب‌تر نمودن اثر باید به کاربرد این

تئوری‌ها در استانداردهای حسابداری ملی و بین‌المللی و همچنین در بازار سرمایه و... نیز پرداخته می‌شود. به عبارت بهتر، شکاف بین نظریه و عمل در عرصه جامعه و توجه به جنبه‌های کاربرد درست نظریه‌های درست، یکی از دغدغه‌های اصلی نویسندگان چنین کتاب‌هایی می‌تواند باشد.

ارزیابی نظم منطقی و انسجام درونی بخش‌های مختلف کتاب. همانطور که پیشتر اشاره گردید این اثر در ۱۰ فصل ارائه شده و در هر فصل به یک دسته از تئوری‌ها پرداخته شده است؛ به جز از فصل ۱ که به تعاریف پرداخته و همچنین فصل ۱۰ که در آن سایر تئوری‌های مطرح در حوزه‌های حسابداری و مالی که در دسته‌های دیگر جای نمی‌گیرد ارائه شده است. گرچه نظم و ترتیب درون فصلی برخی فصول رعایت نشده و ترتیب بین فصول نیز جای سوال دارد؛ اما کار انجام شده در خصوص دسته‌بندی موضوعی، منطقی بوده و تقریباً یک نقطه قوت اثر محسوب می‌شود.

میزان استحکام تحلیل‌ها و تبیین‌های ارائه شده در اثر. ارائه صرف تئوری‌ها در این اثر رویه‌ای غالب بوده و البته در جاهایی تحلیل و تبیین‌های خوبی ارائه شده است اما به دلیل تلخیص زیاد آن هم در جهت رسیدن به هدف جامعیت ارائه تئوری‌های متعدد، تبیین‌ها و تحلیل‌ها کمی آسیب دیده‌اند.

دقت در کاربرد اصطلاحات تخصصی و معادل‌سازی برای واژه‌ها و اصطلاحات تخصصی و خارجی. در داخل متن و در پانویس‌ها معادل لاتین واژه‌های منتخب ارائه شده‌اند، اما به طور کلی اثر فاقد واژه‌نامه انتهایی کتاب یا فصل می‌باشد. از مواردی که می‌توان به عنوان ضعف در این مورد به آن اشاره کرد به کار بردن حروف اختصاری لاتین در داخل متن فارسی می‌باشد که موجب به هم ریختن نظم ادبی اثر گردیده است. بهتر است حروف اختصاری در کنار معادل کلمات در پانویس قرار بگیرد.

میزان رعایت اصول و اخلاق علمی. در خصوص میزان رعایت اخلاق علمی، مولفان در هر فصل منابع مورد استفاده را تقریباً به صورت داخل متن درج کرده‌اند و زیبایی کار اثر هم در این است که منابع مورد استفاده در هر فصل به صورت فهرست منابع در آخر هر فصل به صورت مجزا آورده شده است. اما در خصوص جداول، اشکال و نمودارهای استفاده شده در داخل متن، اصول رفرنس‌دهی رعایت نشده است.

هماهنگی اثر با ارزش‌های اسلامی - ایرانی. با توجه به اینکه در سرفصل‌های وزارت علوم تأکید زیادی بر آموزه‌های اسلامی می‌باشد و اساساً همانطور که پیشتر نیز

اشاره شد، به دلیل اهمیت تئوری‌های حسابداری و مالی از منظر دین اسلام، مشاهده می‌شود که به جز یک بخش کوتاه در خصوص اصول حاکمیت شرکتی از منظر اسلام در فصل هشتم، در بقیه قسمت‌های کتاب به این موارد اشاره‌ای نگردیده و باید عنوان نمود که هم‌راستا نمودن این اثر با آموزه‌ها و ارزش‌های اسلامی، علاوه بر این که بر زیبایی و غنای اثر می‌افزاید، به دلیل اهمیت بنیادی نظریه‌های ارائه شده در اسلام در خصوص بهره و ربا و همچنین اهمیت مباحثی چون مالکیت، سود و... از منظر دین اسلام، توجه به این مهم امری حیاتی می‌نمود که بدان توجه نشده است. همچنین، همانطور که اشاره شد توجه به کاربرد تئوری‌ها در استانداردهای حسابداری ایران و به دلیل اهمیت مباحث مطرح در تئوری‌های مالی و حسابداری در زندگی روزمره مردم، شایسته بود که با ارائه مثال‌های عینی به کاربرد مصداقی نظریه‌ها در کشور نیز پرداخته می‌شد.

خلاقیت و نوآوری. دسته‌بندی موضوعی تئوری‌ها منطقی بوده و تقریباً به عنوان یک نوآوری، نقطه قوت اثر محسوب می‌شود. همچنین، همانطور که در پیشگفتار هم نویسندگان محترم اشاره داشته‌اند سعی بر این بوده که کتاب از جامعیت لازم برخوردار باشد که این مورد نیز نشان‌دهنده خلاقیت به کار رفته در اثر می‌باشد.

استفاده از منابع متعبر و داده‌های روزآمد. به نظر می‌رسد کتاب بیشتر جنبه گردآوری داشته و لذا منابع به کار رفته تا حدودی قدیمی می‌باشند. آنچه به غنای این اثر می‌افزاید توجه به پژوهش‌های اخیر و به کارگیری منابع معتبر و روزآمد است.

۴. بحث و نتیجه‌گیری

در این تحقیق به بررسی انتقادی کتاب مکاتب و تئوری‌های مالی و حسابداری نوشته فریدون رهنمای رودپشتی و اله کرم صالحی پرداخته شد. روشن گردید که اثر در برآورده‌نمودن هدف توانمند نمودن دانشجویان در شیوه استدلال برای تدوین نظریه‌ها و نظریه‌پردازی، مطالب چندانی ارائه نکرده است. همچنین، اثر از نظم منطقی در شکل کلی و نظم منطقی درونی نسبتاً کمی برخوردار است اما می‌توان گفت که دسته‌بندی موضوعی تئوری‌ها و تلاش برای جامع‌بودن کتاب منطقی بوده و تقریباً به عنوان یک نوآوری، نقطه قوت اثر محسوب می‌شود. آنچه به غنای این اثر می‌تواند بیفزاید توجه به پژوهش‌های اخیر و به کارگیری منابع معتبر و روزآمد است. ناکافی بودن تبیین‌ها و مثال‌های روشن جهت درک هر چه بهتر تئوری‌ها از جمله نقاط ضعف اثر می‌باشد؛ استفاده بسیار کم از نظریه‌های اسلامی و سایر مکاتب و تحلیل

مقایسه‌ای این تئوری‌ها با یکدیگر و استفاده کم از مسائل کاربردی از نقاط ضعف دیگر اثر می‌باشد. به طور کلی، اثر از جنبه دسته‌بندی تئوری‌ها و توجه به جامع بودن آنها از خلاقیت و نوآوری لازم برخوردار است، اما جهت نیل به این هدف باید تبیین‌ها و مثال‌های روشن با استفاده از منابع روزآمد ارائه گردد و کیفیت فدای کمیت نگردد. شاید ارائه این کتاب در دو جلد بتواند به این ضعف غلبه کند و لذا هم جنبه کمی و هم جنبه کیفی را پوشش دهد. همچنین، در پیشگفتار اثر، این کتاب جهت بهره‌مندی دانشجویان معرفی شده و کتاب در مقطع کارشناسی ارشد رشته حسابداری از سوی برخی اساتید به صورت منبع معرفی می‌گردد و در شورای عالی وزارت علوم، از جمله سرفصل‌های اصلی اشاره شده برای درس تئوری حسابداری، توانمندسازی دانشجویان در درک ماهیت تئوری و روش‌های استدلال بیان شده‌اند، نتایج تحلیل محتوا نشان می‌دهد در خصوص این موارد مطالب چندانی ارائه نشده و کتاب انطباق کمی با سرفصل‌های وزارت علوم دارد. نهایتاً می‌توان اشاره کرد که اثر از جنبه گردآوری و دسته‌بندی تئوری‌ها از خلاقیت و نوآوری نسبی برخوردار بوده ولی به لحاظ بکارگیری در آموزش تئوری نقاط ضعف عمده‌ای دارد.

۵. پیشنهادات کاربردی

به منظور غنی‌سازی این اثر ارزشمند پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

- اضافه نمودن بخش‌هایی جهت تقویت و توانمند نمودن دانشجویان در شیوه استدلال برای تدوین نظریه‌ها و نظریه‌پردازی و به طور کلی همگام‌سازی آن با سرفصل‌های اصلی وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری؛
- توجه به پژوهش‌های اخیر و به کارگیری منابع معتبر و روزآمد؛
- انعکاس مثال‌ها و تبیین‌های بیشتر و مقایسه تئوری‌ها با یکدیگر؛
- تلاش در جهت ارائه مطالب متناسب با نظریه‌های اسلامی و مقایسه آن با تئوری‌های دیگر و همچنین ارائه مصداق‌های کاربردی نظریه‌ها در استانداردهای حسابداری و حوزه عمل حسابداری در عرصه ملی و بین‌المللی.

بررسی انتقادی کتاب مکاتب و تئوری‌های ... (کریم اسگندری و دیگران) ۳۶۱

رهنمای رودپشتی، فریدون؛ صالحی، اله کرم (۱۳۸۹)، مکاتب و تئوری‌های مالی و حسابداری، تهران: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.

شعبانی، شکوه؛ مهران، کاوه (۱۳۹۸)، نوع شناسی چارچوب‌های سیر تکامل حسابداری از قرن ۱۵ تا ۱۹ (دوران گذار) در اندیشه مفسران تئوری مارکس، مجله علمی دانش حسابداری، ۶(۳)، ۲۶-۱.

عرب مازار، محمد؛ صفرزاده، محمدحسین (۱۳۸۷)، نو تجربه‌گرایی در قلمرو تئوری و تحقیق اثباتی حسابداری، مجله حسابداری، ۲۳(۱۹۸)، ۳-۹.

لاریمی، سید جعفر؛ محسنی، ابراهیم؛ ایمانی خوشخو، امید (۱۳۹۲)، رویکردهای جدید تحقیقات حسابداری و تحول تئوری حسابداری، نشریه مطالعات حسابداری و حسابرسی، ۲(۷)، ۱۹-۱.

وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری، شورای عالی برنامه‌ریزی درسی (۱۳۹۳)، برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد رشته حسابداری.

وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری، شورای عالی برنامه‌ریزی درسی (۱۳۹۴)، برنامه درسی دوره دکتری رشته حسابداری.

Baker, C. R. & Bettner, M. S. (1997), Interpretive and critical research in accounting: a commentary on its absence from mainstream accounting research, *Critical Perspectives on Accounting*, 8, 293-310.

Bryer, R. A. (1993), Double-Entry Bookkeeping and The Birth of Capitalism: Accounting for The Commercial Revolution in Medieval Northern Italy, *Critical Perspective on Accounting*, 4(2), 113-140.

Bryer, R. A. (2000), The History of Accounting and the Transition to Capitalism in England, Part one: Theory, *Accounting, Organization and society*, 25(2), 131-62.

Chua, W. F. (1986), Radical developments in accounting thought, *The Accounting Review*, 61(4), 601-632.

Collison, D. J. & Frankfurter, G. M. (2000), Are we really maximizing shareholder's wealth? or: what investors must know when we do, *The Journal of Investing*, 9(3), 55-62.

Collison, D. J. (2003), Corporate propaganda: its implications for accounting and accountability, *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 16(5), 853-886.

Collison, D. J., Ferguson, J., & Stevenson, L. A. (2007), *Sustainability accounting and education*, Oxford: Routledge.

Ferguson, J., Collison, D. J., Power, D. M., & Stevenson, L. A. (2005), What are recommended accounting textbooks teaching students about corporate stakeholders? *British Accounting Review*, 38(1), 23-46.

- Ferguson, J, Collison, D. J., Power, D. M., & Stevenson, L. A. (2006), Accounting textbooks: exploring the production of a cultural and political artefact, *Accounting Education: an international journal*, 15(3), 1–18.
- Ferguson, J, Collison, D. J., Power, D. M., & Stevenson, L. A. (2007), Exploring accounting educators' perceptions of the emphasis given to different stakeholders in introductory textbooks, *Accounting Forum*, 31(2), 113–127.
- Ferguson, J., Collison, D. J., Power, D. M., & Stevenson, L. A. (2008), *An analysis of the role of the textbook in the construction of accounting knowledge*, Edinburgh: ICAS.
- Gray, R. H., Bebbington, J., & McPhail, K. (1994), Teaching ethics and the ethics of teaching: educating for immorality and a possible case for social and environmental accounting, *Accounting Education: an international journal*, 3(1), 51–75.
- Haniffa, R. & Hudaib, M.A., (2011), A theoretical framework for the development of the Islamic perspective of accounting, *Accounting, Commerce & Finance: The Islamic Perspective Journal*, 6(1&2), 1-71.
- Inanga, E. L. & Schneider, W. B. (2005), The failure of accounting research to improve accounting practice: a problem of theory and lack of communication, *Critical Perspectives on Accounting*, 16, 227-248.
- Kelly, M., & Pratt, M. (1994), Management accounting texts in New Zealand: the need for a paradigm shift, *Accounting Education: an international journal*, 3(4), 313–329.
- Lee, T. (2013), Reflections on the origins of modern accounting, *Accounting History*, 18(2), 141-161.
- Littleton, A. C. (1928). Paciolo and Modern Accounting. *The Accounting Review*, 3(2), 131-140.
- Mulawarman, A. D., & Kamayanti, A. (2018), Towards Islamic Accounting Anthropology: How secular anthropology reshaped accounting in Indonesia, *Journal of Islamic Accounting and Business*, 9(4), 0-0.
- Price, J. A. (2008), *Understanding Philosophy*, New York, Chelsea House Publications, (In Persian).
- Puxty, A. G., Sikka, P., & Willmott, H. (1994), (Re)forming the circle: education ethics and accountancy practices, *Accounting Education: an international journal*, 3(1), 77–92.
- Riahi-Belkaoui, A. (2004), *Accounting theory*, London: Thomson Learning.
- Said, E.W. (2003), *Orientalism, Penguin (first published in 1978)*, London.
- Singer, P. (2001), *Marx: A Very Short Introduction*, Oxford, Oxford University Press, (In Persian).
- Velayutham, Sh. (2014), “Conventional” accounting vs “Islamic” accounting: the debate revisited, *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 5(2), 126–141.
- Wolk, H. I., Dodd, J. L. & Rozycki, J. J. (2008), *Accounting theory*, Thousand Oaks, Calif: Sage.